

Sverige under skärmaskinen

"Hur har jag blivit den jag är? Så frågar man i tider av själsligt betryck," skriver Thomas Mann en gång.

Liksom individer frågar, så frågar stater, eller åtminstone nationer. Varför kom gränserna att ligga så eller så? Varför fick vi just den utkomstkällan, den religionen eller det statskicket? I kriser gäller detta särskilt. Och kanske genomlever vi i Sverige något liknande en nationell jag-kris.

Ulf Himmelstrand och Göran Svensson (red): **Sverige: Vardag och struktur**. Norstedts 1988

Nyligen har en grupp ledande svenska sociologer sökt teckna en bild av det svenska samhället som det framstår i deras vetenskaps synfält. Boken är på hela 800 sidor och heter *Sverige: Vardag och struktur*. Nyfikenheten är berömvärd, men resultatet en smula splittrat och ganska ideologiskt. För att hålla ihop studien lanserar författarna bilden av Sverige som ett hus, vari finns "sprickor och fogar". Detta hus skärs upp, på alla ledder, och vi skådar in i landets vardags-, fritids-, kultur-, familje- och andra verksamheter. Man blir inte mycket klokare på kuppen.

Sociologins metoder har visserligen förnygrats. Det stelt numeriska har vikit för en mer följsam, inkännande analys. Samtidigt undrar man vad författarna egentligen vill ha sagt. Det blir många löstryckta iakttagelser, som ofta är starkt subjektiva. Den förmåga som 1800-talets stora sociologer ägde, att kombinera en stram metod med personlig erfarenhet och bred kulturhistorisk insikt, har knappast gått i arv.

Ett undantag utgör i sammanhanget

Göran Therborn. Hans resumé över det moderna Sveriges uppkomst må ha slag-sida åt vänster. Den fäster dock vikt vid solida faktorer som utbildning och moral, lagar och näringslagstiftning. Therborn har marxistens känsla för historiska beroenden. Man får en slags Nils Holgersson-upplevelse av att lyftas över sitt land och se bättre. Inte minst lyckas Therborn visa hur avhängig den svenska utvecklingen hela tiden varit av lyckliga sammanträffanden liksom av framsteg och infrastruktur utanför vårt lands gränser. Det moderna Sverige är inte någon SAP:ska-pelse.

Skär upp Sverige gör också maktutredarna Olof Pettersson, Anders Westholm och Göran Blomberg i en omfattande volym, *Medborgarnas makt*. Boken bygger på en ambitiös utfrågning av nästan 3 000 svenskar varvid föga lämnats åt slumpen. Hur kan vi påverka våra villkor, som boende, konsumenter, patienter, föräldrar och löntagare, har författarna frågat. Alla dessa roller medför rättigheter, åtminstone formellt. De kan därmed sägas vara facetter i medborgarskapet. Fungerar dessa rättigheter eller ej?

Olof Pettersson, Anders Westholm och Göran Blomberg: **Medborgarnas makt**: Carlssons 1989

Det vore frestande att se antalet medborgarinitiativ som mått på ett folks politiska mognad, och på att politiken anses användbar för att förbättra livsvillkoren och rätta till fel. Det kan givetvis också vara tvärtom: "Antalet initiativ står i direkt proportion till graden av missnöje," skriver författarna. När boken kan beläggas att

svenskarna är mer aktiva än förr vad gäller att skriva insändare, protestera mot myndigheter etc är det möjligen snarast tecken på den offentliga verksamhetens kris. I samma riktning rör sig iakttagelsen att partierna nu upplevs som föråldrade påverkningsmedel.

Medborgarnas makt söker inte bevisa den politiska vägens överlägsenhet när det gäller att påverka livsvillkoren. Men den söker heller inte utröna vilka alternativa vägar det kunde finnas, t ex marknadens eller det frivilliga samarbetets. Bokens slutsats blir att förmågan att påverka politiskt växlar mycket mellan olika områden: Löntagaren är missnöjd och krävande, men når också framgång. Inom vården råder entydig vanmakt. Skolbarnsföräldrar tycker sig maktlösa, medan de boendes tillfredsställelse skiftar starkt, etc. Slutsatserna gynnar knappast den svenska välfärdsmodellen, och uppmantrar snarast alternativ till denna modell.

En bok som i sin strama begränsning ändå säger mycket om hur det moderna Sverige uppstått är rättshistorikern Jan-Olof Sundells avhandling *Tysk påverkan på svensk civilrättsdoktrin 1870–1914*. Sundell visar bortom all beskäftig kausalanalys, hur svensk juridik i ett historiskt brytningsskede kunde dra nytta av nära och djupa kontakter med den rika tyska rättsvetenskap, som i sin tur vitaliserats bl a genom sitt romerskt-rättsliga arv och genom den historiska skolans insatser.

Jan-Olof Sundell: **Tysk påverkan på svensk civilrättsdoktrin 1870–1914**. Skrifter utgivna av Institutet för rätts-historisk forskning, Rättshistoriskt bibliotek 1988

Genom studier i Tyskland och kontakter med ledande rättsvetare mötte deras svenska kollegor perspektiv som inte kunnat förmedlas i Lund eller Uppsala enbart. Det vittnar om bredden i denna påverkan, att historiskt arbetande rättsforskare kunde motta impulser likväl som framträdande rättspositivister som Wilhelm Lundstedt eller en kollektivavtalsjurist som Östen Undén.

Allt det som formar ett land är inte breda rörelser, eller tungt materiella skeenden. Det kan istället vara något så diskret som en handfull rättslärd vid sina böcker, seminariebord och skrivmaskiner. Det är svårt att överskatta vad dessa jurister betytt för den svenska rättens utveckling.

Sundell gör många träffande observationer. Han söker inte bygga ett "hus" med anspråk på att innehålla allt, utan lämnar ett partiellt bidrag till förståelsen av dagens Sverige. Ofta kan dock en sådan ansats ge mer än en som vill förklara allt. Begränsningen i Sundells anspråk är i vart fall välgörande och fruktbart.